

**§1. Соғыстан кейінгі жылдардагы Қазақ КСР-інің
әлеуметтік-экономикалық дамуы**

Зерттеу сұрагы: Ұлы Отан соғысынан кейін қазақстандықтардың өмірі қалай өзгерді?

Бұл сабакта:

Демографиялық өзгерістердің себеп-салдарлық байланысын талдау арқылы дәйекті қорытынды жасаймыз.

Кеңес үкіметі кезіндегі ауылшаруашылығында орын алған өзгерістерге баға береміз.

Онеркәсіптің ахуалын анықтап, қорытынды жасаймыз.

Уақыт сзығы

1946 жыл	1947 жыл	1948 жыл	1949 жыл	1950 жыл	1951–1952 жылдар	1952 жыл	1953 жыл
Төртінші бесжылдық жоспардың басталуы	Ақша реформасы	Республика ауылдарының электролендірілуі	Семей ядролық полигонында алғашқы сыннақ	Мойынты – Шу теміржол тармағы салынды	Малбасының шырының көп болды	Тарихшы Е. Бекмахановты сот алқасы 25 жылға соттады	Сталиннің қайтыс болуы

Тірек сөздер:

Қазақша	Ағылшынша
Аграрлық дағдарыс	Agrarian crisis
Бесжылдық жоспар	Five-year plan
Реформа	Reform
Машина-трактор станциялары	Machine-tractor station
Демография	Demography
Көші-қон	Migration

Аграрлық дагдарыс – ауылшаруашылығындағы өнімді артық өніруден немесе кем өндіруден туындайтын дағдарыс.

Бесжылдық, бесжылдық жоспар – Кеңес өкіметінің 1928 жылдан бастап, КСРО-ның әлеуметтік-экономикалық дамуын межелеген мерзімді жоспарларының жалпылама атауы.

Реформа – өмір сүріп отырган әлеуметтік құрылым негіздерін жоймай, қоғамның, өмірдің кейбір жағын жетілдіру, дамыту мақсатында қайта өзгерту.

МТС – машина-трактор станциялары.

Демография – белгілі бір халықтың, ұлттың, ұлыстың, этникалық топтың санын, құрамы мен құрылымын, аумаққа бөлінуін, есу не кему динамикасын қоғамдық-тарихи жағдайлармен байланыстырып зерттейтін әлеуметтік ғылым саласы.

Көші-қон – адамдардың қандай да бір аумақтардың шегарасынан етіп, ұзак уақытқа немесе біржолата қоныс тебу үдерісі.

Соғыстан кейінгі жылдардағы Қазақстандағы демографиялық ахуал мен әлеуметтік жағдай. Ұлы Отан соғысынан кейінгі жылдары халықтың әлеуметтік түрмис жағдайы тәмен дәрежеде болды. 1947 жылы желтоқсанды карточкалық жүйе мен республика еңбекшілерін азық-тұлікпен және өнеркәсіп тауарларымен мөлшерлі қамтамасыз ету жоғылды. Төлемдік құнын арттыру үшін елімізде ақша реформасы жүргізілді. Азық-тұліктің негізгі түрлері – нан мен үннан жасалынатын тағамдарға, етке, өнеркәсіп тауарларына деген баға тәмендетілді. Алайда кеңес адамдарының өмірлік қажеттіліктерін қанағаттандыру көбінесе жасанды сипатта еді. 50-жылдардың басында колхозшылар жұмысшы мен қызметшілердің жалақысынан төрт есе аз алды.

Үкімет жүргізген азық-тұлік өнімдерін тәмен бағамен сатып алу саясаты ауыл еңбекшілері түрмис жағдайларының көтерілуіне қолайлы жағдай жасай алмады. 1946 жылы КСРО-ның бірқатар аудандарын ашаршылық жайлады. Нан, ет, сүт өнімдері жетіспеді. Адамдар азық-тұлік тапшылығынан зардал шекті. Бірақ

Интеграция:

География пәні бойынша металлургия, қара металлургия, технология, қаралық, селекция тақырыптарымен байланыстыру.

Есіне түсір!

Қазақстандағы 1920–1930 жылдардағы индустріяландыру, ұжымдастыру, Қазақстанға КСРО халықтарының депортациясы.

Есіңе түсір!

Қазақстанда қай кезеңдерде демографиялық дағдарыстар болды? Оның себептері мен салдары қандай еді?

Бұл елден мұқият жасырылды. Соғыстан кейінгі экономикалық саясаттың басты қагидасы – ауыр өнеркәсіптің биржақты қарқынды дамуы болып қала берді. Материалдық қажеттіліктерді қанағаттандыру соғыстан бұрынғы жылдар дағыдай екінші кезекке ығыстырылды.

1939–1959 жылдар аралығында Қазақстанда демографиялық дағдарыс орын алды. Республиканың үлттық құрамындағы қазақтардың үлесі азайып, 30%-ды ғана қурады. Бұл өте төменгі демографиялық көрсеткіш еді.

1939 және 1959 жылдардағы халық санагы бойынша Қазақстаниң этникалық құрамы

	1939 жыл	%	1959 жыл	%
Барлық тұрғындар	6 151 102	100	9 294 741	100
Қазақтар	2 327 600	37,84	2 787 309	29,99
Орыстар	2 458 600	39,97	3 972 042	42,73
Украиндықтар	658 300	10,70	761 432	8,19
Немістер	96 400	1,57	660 000	7,10
Татарлар	108 100	1,76	191 680	2,06
Өзбектер	206 000	3,35	135 932	1,46
Корейлер	96 400	1,57	74 000	0,80
Ұйғырлар	35 400	0,58	60 000	0,65
Басқа үлттар	164 302	2,67	652 346	7,02

*Кестені демографиялық деректер негізінде құрастырган
Сатанов А. Б.*

1950 жылдардан бастап Қазақстанда халықтың 1931–1933 жылдардағы ашаршылық пен Ұлы Отан соғысы нәтижесінде төмендеп кеткен саны мен табиги өсімін арттыру мақсатында бірқатар әлеуметтік іс-шаралар жүргізілді:

1. Онжылдық білім енгізілді.
2. Жалақы мөлшері өсті.

публика ауылшаруашылығының даму барысы, колхоздар мен совхоздарды соңғы үлгідегі жаңа техникамен жабдықтау МТС рөлінің төмендеуіне алып келді. Шаруашылықтар енді өнімділігі жоғары техниканы сатып алатын және қолданатын болды. Ел Үкіметінің қаулысы бойынша МТС-тар қайта үйымдастырылып, жөндеу-техникалық станцияларға айналды, ал ауылшаруашылық техникасы колхоздарға сатылды. Кейіннен жөндеу-техникалық станциялар да жойылып, олардың міндеттері республикада жаңа құрылған «Казсельхозтехника» өндірістік-техникалық жабдықтау бірлестігіне жуктелді.

Малшаруашылығының жағдайы. Қазақстан ежелгі кезден-ақ малшаруашылығын дамытуға қолайлы өлкे еді. Бірақ үкіметтің ауылшаруашылығында дұрыс ойластырылмаған шараплары оған кері өсерін тигізді. Күштеп таңылған кеңестік өзгерістер малшаруашылығын тоқырауға ұшыратты. Оған мына төмендегі себептер де кері өсер етті.

